

Αναπτύχθηκε μια πραγματική γνωστική επισώρευση, το ίδιο σημαντική με αυτή κάθε άλλης επιστημονικής πειθαρχίας. Οι κοινωνιολόγοι μπόρεσαν να ανακαλύψουν τα μέσα ώστε να δημιουργήσουν μία ελέγξιμη εννοιολόγηση. Αυτή η επισώρευση μπορεί να είναι αποτέλεσμα αντιπαράθεσης διαφορετικών απόψεων. Μπορεί επίσης να προκύπτει από την εργασία «κριτικής επιδιόρθωσης» επί των συσσωρευμένων ανακαλύψεων. Εξαρτάται ακόμη, όπως άλλωστε σε όλες τις επιστήμες, από τις διαμάχες μεταξύ των κοινωνιολόγων που οδηγούν στην κατασκευή άλλων συστημάτων επαλήθευσης προκειμένου να αποδειχθεί η εγκυρότητα νέων υποθέσεων. Μπορεί τέλος, να οδηγήσει στην παραγωγή ισχυρότερων θεωριών, οι οποίες, διαθέτοντας συχνά πιο αναπτυγμένα εργαλεία ανάλυσης, συμπεριλαμβάνουν προηγούμενες και έως τότε ξεχωριστές θεωρίες.

Απομένει λοιπόν στους κοινωνιολόγους να «πάρουν αποφασιστικά το μέρος της επιστήμης». Παίρνοντας κανείς το μέρος της κοινωνιολογικής επιστήμης σημαίνει ότι εφαρμόζει στον κοινωνικό κόσμο μια φιλοσοφία της ορθολογικής γνώσης. Η κοινωνιολογία δεν μπορεί λοιπόν, χωρίς να χαθεί, να αφεθεί ούτε σε λιγότερο ή περισσότερο επιτηδευμένους σχολιασμούς επί της επικαιρότητας του κοινωνικού κόσμου, ούτε σε αφηρημένες επεξεργασίες που είναι απομακρυσμένες «από κάθε συγχρωτισμό με τα κοινωνικά γεγονότα». Η μεθοδική χρήση του λόγου και της εμπειρικής παρατήρησης του κοινωνικού κόσμου οδηγεί στο ξέπλεγμα από το κουβάρι της πραγματικότητας «των εσωτερικών αιτιών και των καλυμμένων απρόσωπων δυνάμεων που κινούν τα άτομα και τις συλλογικότητες».

Παρά τις πιέσεις και τις εντάσεις, αναπτύχθηκε μία κριτική κοινωνιολογία των προϋποθέσεων και των αξιολογικών κρίσεων. Μία γνώση που δεν υπέκυψε σε πολιτικούς εξαναγκασμούς και δεν ξεπουλήθηκε σε οικονομικές εξουσίες. Στο μέτρο που αυτή η γνώση συμβάλλει στην απονομιμοποίηση της κάθε πίστης, μπορεί εύλογα να σκεφτεί κανείς ότι η ενόχληση που προκαλεί, οδηγεί στην αύξηση των αντιστάσεων και στην ενδυνάμωση των μηχανισμών άμυνας, σε σημείο μάλιστα που να γίνεται αντικείμενο δυσπιστίας, αν όχι μίσους.

Καταλαβαίνει κανείς ότι μία κοινωνιολογία που δεν σταματά να αντιμετωπίζει ορθολογικά τα κοινωνικά γεγονότα, ενοχλεί πολύ του «μάγους» και τους «προφήτες» που είναι ειδικοί στην κοινωνική παραπλάνηση και που προτιμούν να εξηγούν τον κόσμο με βάση μία υπέρτατη αξία. Ενοχλεί επίσης όλους όσοι σκέφτονται ότι μπορούν να αλλάξουν τον κόσμο κατά την επιθυμία τους, όπως ενοχλεί και τους «ειδικούς» που δηλώνουν ότι γνωρίζουν πώς μπορούν να τον αλλάξουν. Αλλά η κοινωνιολογία ενοχλεί κυρίως εκείνους οι οποίοι, προκειμένου να διατηρήσουν τις ανισότητες και τις αδικίες από τις οποίες αποκομίζουν κέρδος, θα θέλανε αυτός ο κόσμος να μείνει όπως είναι.

Όμως οι κοινωνιολόγοι όσο αφοσιωμένοι κι αν είναι στην διάχυση των ανακαλύψεών τους, ξέρουν πολύ καλά ότι δεν έχουν το μονοπώλιο της γνώσης του κόσμου. Και άλλες γνωστικές εκφράσεις επιζητούν να καταστήσουν το υποκείμενο κύριο της ιστορίας του. Πώς, για παράδειγμα, να μην σκεφτεί κανείς την λογοτεχνική δημιουργία και την ποίηση.